

Картографски знаци за карти на културно-историческото наследство Map Symbols of Cultural-Historical Heritage

Събин Иванов¹, Красимир Видев², Пенка Кастрева²

¹Шуменски университет, ²Югозападен университет

Subin Ivanov, Krasimir Videv, Penka Kastreva

¹Shumen University, ²Southwest University

ABSTRACT

Key words:

cultural and historical heritage, a symbol system, monuments of culture

Symbols have a great impact on humans, so the use of map symbols has its advantages in creating and using the map. They communicate between the map author and the reader by helping to read the map faster. There are many unified symbols in the tourist maps. However, they do not deplete the diversity of objects that represent our cultural and historical heritage (CHH). Mapping and researching of the cultural and historical heritage sites is one of the priority themes of the INSPIRE program which aims to locate them on the Earth's surface and to describe in detail their characteristics. There is no comprehensive information system in Bulgaria and a specialized map of the cultural heritage. This is yet to be done and is an urgent task.

The aim of this study is to highlight the need to develop a universal symbol system covering cultural monuments of national significance. In the framework of this experiment a symbol system has been developed for the cultural and historical sites in the region of Shumen.

Въведение

В последните години съществува изобилие от публикации, посветени на културното наследство в България. Повечето от тях разглеждат преди всичко нормативната база, историята, съвременното състояние на моделите за опазване на културното наследство и проблемите свързани с тях.

Могат да се посочат добри практики, въпреки големите икономически и финансови трудности, като създаването на програми за опазване както на природното, така и на културното наследство с финансовата и техническа помощ на Европейския съвет. Приоритетна цел на програмите е управлението на това наследство да се извършва в рамките на международно приети стандарти. Например, интернет порталът Ариадне (<http://ariadne-portal.dcu.gr/>) е европейски проект, в който участие има Националният археологически институт и музей. Така за първи път става достъпна и археологическата карта на България. По своята същност тя представлява база данни или регистър, която съдържа описателна информация за археологическите обекти в Република България, но няма картографски елемент, т.е. пространственото разпределение на обектите.

За съжаление с този проект се дава достъп до част от археологическите обекти (около 500 големи обекти), но не и за паметниците на културата с категория „Национално значение“, които са описани от Министерството на културата ([http://mc.government.bg/page](http://mc.government.bg/page.php?p=58&s=244&sp=246&t=0&z=0)).

<http://mc.government.bg/page.php?p=58&s=244&sp=246&t=0&z=0>).

В практически план досега няма разработван национален проект за картографско документирание на обектите на културното наследство и въвеждането им в ГИС среда за България. Изключение прави съставената интерактивна карта на централна градска част на София (<http://io.morphocode.com/sofia/>), която обхваща над 800 сгради-паметници на културата.

Освен проблемът с липсата на специализирани карти и регистри за обектите на културата, няма и разработена специална знакова система, която да обхване разнообразието от паметниците на културата. В процеса на разработване на картографската знакова система ще се даде възможност да се класифицират обектите в групи, а също така да се използват унифицирани знаци за тях. Подчертаването на този проблем води до нейното задължително разработване от отговорните институции.

Общи принципи в картосемантиката

Картографията е една от науките, която има свой специфичен език за изразяване – картографски език. Задължителните картографски знаци се отнасят предимно до топографските карти. При тях знаковата система е строго дефинирана в таблиците с условни знаци и в указанията за изработването им. В тематичната картография графичното представяне на географските данни чрез значенията на

условните знаци е една от най-важните и критични задачи. Видът им може да се променя от автора на всяка карта, а значението им се описва в легендата на картите. При използване на картата, знаците се възприемат по-лесно и бързо, защото са предварително познати от легендата и имат способността по асоциация да насочват читателя към определени обекти или техни свойства (Василев Ст., 2005).

Известно е, че няма стандартна знакова система, която да покрива всички изисквания на тематичните карти, поради това, че те имат различно съдържание. Това налага разработване на отделни знакови системи, както в България, така и в Европа и света. Например, знакова система за тримеренсинални [3D] карти на населени места (Бандрова, Т., 2001), знакова система за карти за ранно предупреждение и управление при кризи и защита при бедствия (Маринова С., 2014), знакова система за навигационни карти (Симеонов Н., 2015) и др.

Такава обща стандартизация е необходимо да бъде направена и за картите на културното наследство чрез стандартизация на класификацията на обектите, стандартизация на използваните цветове, стандартизация на вида на знаците, стандартизация на графичните променливи на знаците.

Картографските знаци изобразяващи обектите на културно-историческото наследство са тясно свързани с представянето на туристическите места. Подобно на топографските обекти, паметниците на културата също са многообразни и затова е необходима предварителна класификация на обектите, за да бъдат отнесени към една или друга категория (група).

Както ще видим от приведените по-долу примери, не може да се каже, че има установена единна класификация между различните специалисти, които правят своите научни изследвания за обектите на културно-историческото наследство и особено за техните наименования. Това от своя страна затруднява представянето на картографското изображение и съответно четенето на картата, тъй като читателят обикновено свързва знака с условното му значение, описано в легендата.

Археолозите оторизирани да въвеждат и редактират данни в Археологическата карта на България (<http://naim-bas.com/akb/search.asp>) до този момент като наименования са споменали следните видове обекти: селище, град, култово съоръжение, селища и постройки, крепост (укрепено място и укрепително съоръжение), каменни стени, могилен некропол, култови ями, обект с неопределена функция.

Според (Дерменджиев, 2007) археологическите обекти се разделят на:

- Пещерни рисунки и археологически находки, кодиращи астрономически (календарни) величини;
- Мегалитни паметници и скални светилища.

За изобразяване паметниците на културата, които са имот, съгласно ЗКИР има действаща нормативна уредба, инструкции и знакова система. За всички обекти на културата, които не представляват имот, например подземни и подводни археологически обекти, древни исторически стени, паметници, скални рисунки и др. няма разработена специална знакова система, поради това, че те не са предмет на изобразяване в кадастралните карти.

В кадастралните карти, като най-едрият по мащаб в България се спазват някои унифицирани точкови условни знаци (също и в топографските карти), някои от които са и обекти на културата:

Таблица 1. Точкови знаци.

Table 1. Point Symbols.

№	1:500 1:1000	1:2000 1:5000 1:10000	Описание
1	44	23	Отделен гроб
2	45	24	Оброчище
3	47	24	Паметник
4	48	25	Скулптурна фигура
5	50	19а	Църква
6		19б	Църква с кръст, масивна
7		19г	Църква, паянтова

Голяма част от обектите на КИН, преди всичко археологически паметници са площни обекти. Според класификатора на начина на трайно ползване в кадастралната карта те са определени като следните видове територии:

Таблица 2. Видове територии.

Table 2. Types of territories.

Код	Вид територия	Код	Вид територия
7260	Недвижими археологически паметници на културата	7273	Съоръжения - архитектурно-строителни паметници на културата
7261	Градоустройствени археологически паметници на културата	7280	Паметници на изобразителните и приложните изкуства
7262	Сгради - археологически паметници на културата	7290	Исторически паметници и места
7263	Съоръжения - археологически паметници на културата	7291	Исторически паметници
7270	Недвижими архитектурно-строителни паметници на културата	7292	Исторически местности (места)
7271	Градоустройствени архитектурно-строителни паметници на културата	7293	Сгради - исторически паметници
7272	Сгради - архитектурно-строителни паметници на културата	7294	Съоръжения - исторически паметници

Съгласно класификатора на сградите със статут на паметници на културата в кадастралните карти, които също са площни обекти, са определени следните наименования за тях:

Таблица 3. Сгради по предназначение - обществени.

Table 3. Buildings by purpose - public.

Код	Вид сграда
340	Култова сграда
350	Сграда - паметник на културата

Съгласно системата от условни знаци за едромасщабни топографски карти в М 1:5 000 и 1:10 000 също има условни знаци за обекти като църква (ВА 0140), джамия (ВА 0180) и др., но не всички от тях може да са обявени за национални паметници на културата.

Както е известно, в зависимост от мащабите, които определят и подробностите има различни условни знаци. Тук трябва да се подчертае, че независимо от степенята на генерализиране на топографското съдържание, като основа на една специализирана карта на КИН, всички паметници на културата трябва да бъдат изобразени.

Както се забелязва от дадените примери, наименованията, които дават специалистите историци и археолози за обектите на КИН и тези, които се срещат в топографските и кадастралните карти, коренно се различават.

Списъците на паметниците на културата, издадени от Министерството на културата (МК) също имат различни наименования. Например, „Национален археологически резерват“ (според Министерство на културата), Недвижими археологически паметници на културата (според кадастралната карта) и „селище“ (според Археологическата карта) на България. От примера приведен тук следва, че е необходима единна класификация относно наименованията на обектите на културата. От това ще се определят и условните знаци в картите на КИН.

Проект на знакова система за картографиране на обектите на КИН в област Шумен

Тъй като обектите в проучвания район са разнородни, систематизирането им е трудно за изпълнение. Подобни усилия обаче ще осигурят основата за разработването на общи принципи за изграждането на една бърза информационна система и карта. Класификацията направена тук е за една относително малка част от територията на цялата страна и не би могла да бъде изчерпателна по отношение на възможните класификационни единици и условните знаци за тях. Това със сигурност ще доведе до затруднения при обединяване на базите данни, създадени за различни територии, от различни институции и за различни цели, освен ако създаването на специализираната карта на КИН на България стане общонационална задача, подчинена на общи правила, инструкции и наредби за нейното създаване и приемане (Кастрева П., Дреновски И., Безинска Г., Иванов С., 2015).

Общогеографското съдържание на бързите специализирани карти на КИН следва да се изобразява съгласно съответните инструкции и условните знаци за кадастрални карти и едромасщабни топографски карти в мащаб 1:5000 и 1:10 000 (<http://www.cadastre.bg/uslovni-znaci-za-edromashtabni-topografski-karti-v-mashtab-15-00>).

Специализираните (тематични) данни са обектите на културното наследство, които дават допълнителна информация за тях, освен пространствените данни. Когато паметниците на културата попадат в урбанизираните територии, тяхното изобразяване е препоръчително да бъде в мащаб 1:1000, като се спазват изискванията за създаване на кадастрални карти. За територии с концентрация на културно-историческо наследство, попадащи в неурбанизираните зони е подходящо да се спазват инструкциите за създаване на топографски карти в мащаб 1:5000. Такива обекти са например попадащите в изследвания от нас район, като Шуменска крепост, Магарска крепост, Национален

археологически резерват „Плиска“ и гр. Велики Преслав.

Обекти, които не са поземлени имоти по смисъла на Закона за кадастра и имотния регистър (ЗКИР) могат да се заснемат допълнително по указания на заинтересованите министерства. Например, такива могат да бъдат подземни и подводни археологически обекти, паметници, скални рисунки и др.

За подходящо управление на обектите на КИН е препоръчително освен информация за самите паметници на културата да се включват и данни за инфраструктурата, собствеността, градоустройствени предвиждания, ограничения на ползването и т. н.

За целите на това изследване и съставяне на картата на КИН в област Шумен е разработена специфична знакова система от 11 знака (Иванов С., 2017). Знаците са изчертани в среда на AUTOCAD и са дефинирани като блокове. По този начин те се въвеждат като точкови знаци в базата данни. Следователно, в случая точковите условни знаци са предназначени за изобразяване съдържанието на дребномащабна карта, макар изобразението на знаците да наподобява самите обекти. Това се отнася най-вече за археологическите резервати.

В зависимост от вида на обектите на културата в района (<http://mc.government.bg/page.php?p=58&s=244&sp=246&t=0&z=0>), знаците са класифицирани по групи. Във всяка група попадат сродни обекти. Наименованието на условния знак съвпада с името на групата (класа). Класификацията е следната:

- Археологически резерват;
- Отделен замък;
- Сграда – музей;
- Презграда, вал, защитна стена;
- Мост;
- Барелеф, скален надпис, голмен;
- Гробище;
- Гробища;
- Джамия;
- Синагога;
- Църква;

За целите на съставената карта, като правило за оформяне на знаците са използвани определени графични примитиви и цветове. Всички знаци са конструирани чрез използване на следните стандарти за:

1) Стандартни графични примитиви:

- Дебелина на линия 0.20 [mm]
- Дължини на отсечки – използвани са от 0.4 до 10.0 [mm]
- Радиус на дъга 0.4, 0.6 [mm]
- Диаметър на точка 0.50 [mm]
- Ъгъл между графични елементи – използвани са за

различни знаци: 17°, 30° 60° 80° 100° 180°

2) Стандартни цветове:

Условните знаци се оформят в традиционния кафяв цвят, който е приет и при указателните табели на пътищата.

Проектираните знаци са показани в Таблица 4.

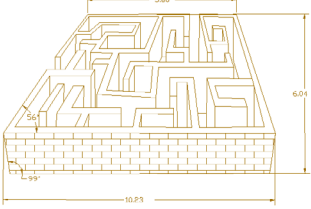
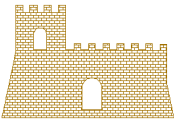
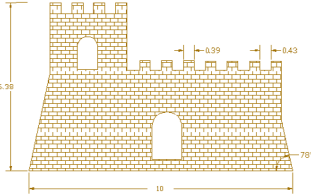

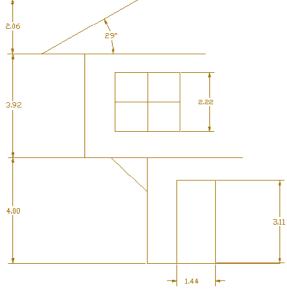
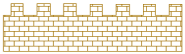
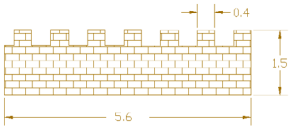

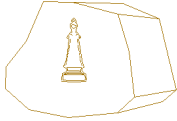
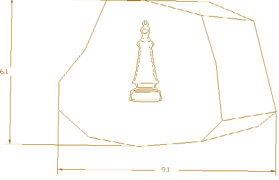

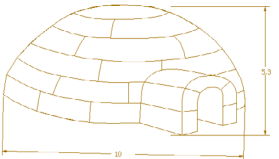
Заключение

Знаковата система е проектирана да се използва при изработването на туристически карти на област Шумен, на отделни комплекси, които съдържат група от паметници на културата или на отделни обекти в населените места.

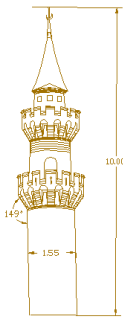

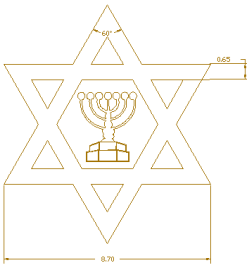

Съставените знаци са използвани за създаване на тематична карта на културно-историческите обекти в

Таблица 4. Условни знаци.

Table 4. Cartographic symbols.

Вид на обекта	Графичен знак	Размери (mm)
Археологически резерват		
Отделен замък		
Сграда музей		
Преграда, вал, защитна стена		
Мост		
Барелеф, скален надпис, долмен		
Гробище		
Гробница		

Продължение на Таблица 4./ Table 4.

Джамия		
Синагога		
Църква		

област Шумен, отпечатана на хартиен носител в мащаб 1:270 000. Също така проектираните знаци са подходящи за представяне на обектите на културата на област Шумен в интернет пространството. За целта е съставена и интерактивна карта на основата на Google My maps. Картата е придружена с база данни за паметниците на културата и съдържа богат снимков материал. Тя има за цел, както популяризирането на културните ценности на района, но така също и съхраняването на събраната ценна информация за тях в база данни.

Картата може да се види на следния интернет адрес:
<https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=1r4cD52HxRu-GGe-08X9kkiDsNwU&ll=43.29666700000001%2C27.126111000000037&z=9>

Литература

- Бандрова, Т., 2001. Знакова система за тримеренционни [3D] карти на населени места, Автореферат на дисертационен труд, София
- Василев С., 2005. Основи на картосемиотиката. Автореферат на дисертационен труд за получаване на научна степен “доктор на техническите науки”
- Дерменджиев, Н., 2007. Методология на археоастрономическите изследвания. Анализ на обекти и находки от територията на България. Дисертационен труд (http://www.astro.bas.bg/sun/biblio/ND_Disertaciq.pdf)
- Закон за културното наследство, Обн., ДВ, бр. 19 от 13.03.2009 г., в сила от 10.04.2009 г.
- Иванов С., 2017. Картографиране и анализ на културно-историческото наследство на област Шумен. Автореферат на дисертационен труд.

Кастрева П., Дреновски И., Безинска Г., Иванов С. (2015) Създаване на специализирана карта на културното наследство – приоритетни цели и задачи. сп.”Геодезия, картография и земеустройство”, бр.5-6 /2015 г. стр.21 –24;

Симеонов Н., 2015. Картографски методи в навигацията. Автореферат на дисертационен труд.

<http://www.cadastre.bg/uslovni-znaci-za-edromashtabni-topografski-karti-v-mashtab-15-00>

<http://mc.government.bg/page.php?p=58&s=244&sp=246&t=0&z=0>) Списък на паметниците на културата с категория „Национално значение”
<http://naim-bas.com/akb/search.asp>